

В. Л. ГОНЧАРУК

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ
В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ
БЕЗПЕКИ**

Монографія

Київ • Алерта • 2025

УДК 343.35:330.567:351.713(477)
Г65

Рекомендовано до друку
Вченою радою ПрАТ «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»
(Протокол № 4 від 28.05.2025)

Рецензенти:

Дудоров О.О. – професор кафедри кримінально-правової політики та кримінального права навчально-наукового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України;

Талалай Д.В. – головний науковий співробітник ДНУ «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України», доктор юридичних наук, професор;

Марчук Р.П. – директор державного закладу післядипломної освіти «Академія фінансового моніторингу» Державної служби фінансового моніторингу України, кандидат юридичних наук, доцент;

Здоровко С.Ф. – кандидат юридичних наук, начальник юридичного управління АТ «Східно-Український банк Грант».

Автор

Гончарук В.Л. – доктор філософії в галузі права, доцент кафедри інформаційної та фінансової безпеки Інституту безпеки ПрАТ ВНЗ «МАУП».

Гончарук В. Л.

Г65 Правове регулювання детінізації економіки в контексті забезпечення фінансово-економічної безпеки : монографія. Київ : Алерта, 2025. 344 с.

ISBN 978-617-566-940-2

Монографія присвячена комплексному дослідженню теоретико-методологічних і практичних аспектів правового регулювання детінізації економіки України в контексті забезпечення фінансово-економічної безпеки.

Автор аналізує сутність тіньової економіки з позицій різних наукових підходів, класифікацію її видів (формальну, неформальну та незаконну), форми прояву (контрабанда, корупція, ухилення від податків) та чинники тінізації, такі як високе податкове навантаження, бюрократичні бар'єри, слабе правозастосування та неефективність державних інститутів. Особлива увага приділяється розробці стратегій детінізації, удосконаленню нормативно-правового забезпечення, ролі правоохоронних органів (СБУ, ДБР, БЕБ, НПУ, НАБУ) і міжнародному досвіду протидії тіньовим схемам для підвищення фіскальної стабільності й економічного зростання.

Монографія розрахована на науковців, працівників правоохоронних органів, викладачів, аспірантів та здобувачів юридичних закладів вищої освіти.

УДК 343.35:330.567:351.713(477)

© Гончарук В. Л., 2025,

© Видавництво «Алерта», 2025.

ISBN 978-617-566-940-2

ЗМІСТ

Передмова	5
Перелік умовних позначень	6

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ТА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1. Поняття та сутність тіньової економіки	8
1.1.1. Визначення тіньової економіки з позицій різних наукових підходів	8
1.1.2. Класифікація видів тіньової економіки	13
1.1.3. Форми прояву тіньової економіки	17
1.2. Причини та наслідки тінізації економіки	27
1.2.1. Основні чинники і передумови розвитку тіньової економіки ..	27
1.2.2. Вплив тінізації на економіку держави	34
1.3. Фінансово-економічна безпека як складник національної безпеки ..	39
1.4. Детінізація економіки як інструмент забезпечення фінансово- економічної безпеки	49
1.5. Методологічні підходи до дослідження детінізації та фінансово- економічної безпеки	72

РОЗДІЛ 2.

МІЖНАРОДНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

2.1. Міжнародний досвід правового регулювання детінізації	88
2.1.1. Правові механізми в країнах із розвинутою економікою	90
2.1.2. Досвід країн MENA Близького та Середнього Сходу	95
2.1.3. Роль міжнародних організацій у створенні правових засад боротьби з тіньовою економікою	108
2.2. Порівняльний аналіз ефективності правових підходів до детінізації ...	111
2.2.1. Успішні моделі детінізації: ключові елементи та причини їхньої ефективності	111
2.2.2. Приклади невдалих реформ та причини їх неефективності ...	114
2.2.3. Висновки та уроки для України	117
2.3. Еволюція правового регулювання детенізації в Україні	119
2.3.1. Контекст та виклики 1990-х років	120
2.3.2. Реформи 2000-х років та їхні обмеження	123
2.3.3. Реформи після 2014 року та сучасний стан	128
2.3.4. Організована злочинність як каталізатор розвитку тіньової економіки	143
2.4. Чинне національне законодавство України у сфері детінізації	156
2.4.1. Нормативно-правова база	156
2.4.2. Інституційна структура	160

2.4.3. Оцінка ефективності чинних норм та інституцій на основі кейсів і статистики	164
2.5. Проблеми та недоліки правового регулювання детінізації в Україні ...	169

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕТИНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

3.1. Вплив тіньової економіки на фінансово-економічну безпеку України ..	187
3.2. Правові інструменти забезпечення фінансово-економічної безпеки через детінізацію.....	199
3.3. Аналіз сучасних викликів і загроз тінізації в умовах глобалізації та цифровізації.....	206
3.3.1. Нові форми тіньових схем.....	206
3.3.2. Вплив процесів глобалізації на тіньову економіку	213
3.3.3. Специфічні виклики для України в сучасних умовах.....	217
3.4. Пропозиції щодо реформування законодавства для детінізації економіки	223
3.4.1. Зміни до законодавства щодо оподаткування.....	223
3.4.2. Посилення санкцій за тіньові операції.....	227
3.4.3. Удосконалення антикорупційних норм	233
3.4.4. Удосконалення законодавства щодо боротьби з кримінальною частиною тіньової економіки.....	238
3.5. Розробка нових правових механізмів детінізації	245
3.5.1. Впровадження електронного моніторингу фінансових транзакцій.....	245
3.5.2. Співпраця з приватним сектором для виявлення тіньових схем ...	250
3.5.3. Використання нових технологій для підвищення прозорості.....	255
3.6. Прогнозування ефектів від впровадження запропонованих змін.....	259
Література	267

Додаток А

Інформація щодо підготовлених Держфінмоніторингом і переданих до Національного антикорупційного бюро України узагальнених матеріалів (УМ) та додаткових узагальнених матеріалів (ДУМ) з 01.01.2024 по 31.12.2024	290

Додаток Б

ВИТЯГ ЗІ ЗВІТУ ДЕРЖФІНМОНІТОРИНГУ ЗА 2024 РІК

Про стан запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення	291

Наукове видання

Гончарук Владислав Леонідович

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ
В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ
БЕЗПЕКИ**

Монографія

Відповідальний за випуск
Комп'ютерна верстка
Обкладинка

О. В. Діордійчук
Д. М. Алексєєв
В. Л. Гончарук

Підписано до друку 25.09.2025 р. Формат 60 x 84 ¹/₁₆.

Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».

Друк офсетний. Умовн.-друк. арк. 20.

Наклад 500 прим.

Видавництво «Алерта»

04210, м. Київ, а/с 112.

Тел.: (044) 223-15-25, (099) 607-97-62

E-mail: alerta.pravovaednist@gmail.com, веб-сайт: alerta.kiev.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 788 від 29.01.2002